

Kamila Pronińska

ORCID 0000-0002-2987-7653

Wiesław Lizak

ORCID 0000-0001-7383-4012

Leon Pińczak

ORCID 0000-0002-4059-1664

Konflikty zbrojne wysokiej intensywności w 2024 r.: przebieg i implikacje dla bezpieczeństwa międzynarodowego¹

W ostatnich latach wzrosła nie tylko liczba konfliktów zbrojnych, lecz także ich intensywność. Dotyczy to zarówno konfliktów wewnętrznych, często umiędzynarodowionych za sprawą zewnętrznych interwencji zbrojnych (jak konflikt w Jemenie, Syrii, regionie Sahelu czy Somalii), jak i międzynarodowych – Ukraina–Rosja, Izrael–Liban. W gronie najbardziej intensywnych konfliktów zbrojnych² w 2024 r. pozostawały wojna Ukraina–Rosja oraz Izrael–Hamas. Niezmiennie również konflikty wysokiej intensywności rozgrywały się w regionie Sahelu (Burkina Faso, Mali, Nigeria), Somalii, Sudanie, Jemenie, Mjanmie, Syrii. Konflikt Izraela z Hamasem zgodnie z przewidywaniami rozprzestrzenił się – w konsekwencji zarówno działań zbrojnych Izraela w Libanie, Syrii, jak i ataków jemeńskich Huti – na Izrael i region Morza Czerwonego. Ryzyko rozprzestrzenienia się wojen toczących się w Afryce jest równie wysokie za sprawą destabilizacji sytuacji politycznej i gospodarczej państw ogarniętych konfliktami, fal uchodźców oraz aktywności ugrupowań zbrojnych, dżihadystycznych, plemiennych, warlordowskich i innych, których działania zbrojne wykraczają poza granice państwowe. Rozszerzaniu się

¹ Analiza poszczególnych konfliktów: Kamila Pronińska – Sudan, Jemen; Wiesław Lizak – konflikt izraelsko-palestyński; Leon Pińczak – Ukraina, Mjanma.

² Konflikt zbrojny wysokiej intensywności, czyli wojna, to konflikt, którego skutkiem jest więcej niż 1000 ofiar bezpośrednich działań zbrojnych (ang. *battle-related deaths*) rocznie. Zgodnie z danymi PRIO w 2021 r. spośród 54 konfliktów zbrojnych (typu *state-based*) 5 spełniało kryterium wojny, w 2022 r. liczba wojen wzrosła do 8, a w 2023 r. do 9 (S.A. Rustad, *Conflict Trends: A Global Overview, 1946–2023*, PRIO Paper, Peace Research Institute in Oslo, Oslo 2024).

konfliktów w przestrzeni towarzyszy ich rozprzestrzenianie się w czasie. Te zaś, które wydawały się uśpione czy chwilowo mniej intensywne, wybuchają z nową intensywnością, ukazując słabość toczących się procesów pokojowych – przykładem może być konflikt w Kolumbii czy DRK. Największym jednak zaskoczeniem dla społeczności międzynarodowej była wysoka skuteczność raptem kilkutygodniowej ofensywy zbrojnej syryjskich sił rebelianckich (z HTS, Hajat Tahrir asz-Szam, Organizacją Wyzwolenia Lewantu, na czele), która doprowadziła do obalenia reżimu Baszara al-Asada i zakończenia jednego z najbardziej intensywnych współczesnych konfliktów zbrojnych. Konflikt syryjski od 2011 r. nie tylko nie zniknął z listy wojen³, lecz także w ciągu minionej dekady pochłoniął najwięcej ofiar *per capita*. Ofensywa HTS i innych syryjskich ugrupowań rebelianckich, obalenie al-Asada, zachodzące zmiany polityczne i ich implikacje dla bezpieczeństwa regionalnego zostały omówione w rozdziale bliskowschodnim tej edycji *Rocznika Strategicznego*. W tegorocznej analizie konfliktów zbrojnych zwrócono uwagę na wojnę Ukraina–Rosja, Izrael–Palestyna (i jej regionalne odsłony), Jemen, Sudan i Mjanmę. Całościowo wydarzenia z frontów działań zbrojnych w 2024 r. dowodzą, jak zmienna jest dynamika i tym samym losy współczesnych konfliktów zbrojnych, a także z jaką łatwością następuje rozprzestrzenianie się konfliktów wewnętrznych na kraje sąsiednie oraz „budzenie się” tych uśpionych i często zapomnianych. W końcu niezmiennie obserwacji i analizie środowiska współczesnych konfliktów zbrojnych towarzyszy refleksja, jak mało skuteczne są wysiłki z zakresu *peace-making*, *peace-keeping* i *peace-building*.

Ukraina – tocząc się po równi pochyłej ku utracie Donbasu⁴

Rok 2024 przyniósł dalszą intensyfikację działań zbrojnych na każdym z odcinków frontu, dziesiątki aktów noszących wyraźne znamiona zbrodni wojennych, spalone do szczytu ukraińskie (a jednocześnie rosyjskojęzyczne) miasta i najobszerniejsze postępy wojsk agresora. Ukraina w trzecim wojennym roku utraciła ponad 3600 km² własnego terytorium, czyli niemal siedmiokrotność tego, co udało się zdobyć Rosjanom w roku poprzednim⁵. Największe sukcesy

³ Wg danych PRIO w latach 2011–2024 Syria tylko w 2021 i 2022 r. nie znalazła się na liście najbardziej intensywnych konfliktów zbrojnych. Zob. A.M. Obermeier, H. Strand, G. Berry, *Trends in State-Based Armed Conflict, 1946–2022*, (*Conflict Trends*, vol. 1), Peace Research Institute in Oslo, Oslo 2023; J. Palik, A.M. Obermeier, S.A. Rustad, *Conflict Trends: A Global Overview, 1946–2021*, PRIO Paper, Peace Research Institute in Oslo, Oslo 2022.

⁴ Tekst przedstawia kluczowe wydarzenia wojny rosyjsko-ukraińskiej w 2024 r., sklasyfikowane według poszczególnych odcinków frontu. Obwód ługański jest pomijany jako region w pełni przez Rosję okupowany.

⁵ Takie szacunki przedstawia ukraiński portal branżowy *Militaryny*, powołując się na powiązany z Ministerstwem Obrony Ukrainy OSINT – serwis *DeepState*. Zob. *Militaryny*, „Військова ситуація в Україні: підсумки 2024 року”, <https://mil.in.ua/uk/articles/vijskova-sytuatsiya-v-ukrayini-pidsumky-2024-roku/> (dostęp: 22.01.2025). Według amerykańskiego Instytutu Badań

siły najeźdźców poczyniły w obwodzie donieckim na wschodzie kraju, zbliżając się zarówno geograficznie – do granic administracyjnych Donbasu, jak i politycznie – do realizacji (deklarowanych przez Władimira Putina, acz mających niewiele wspólnego z rzeczywistymi) celów drugiej wojny rosyjsko-ukraińskiej. Do największych posunięć na niekorzyść broniącego się kraju doszło w drugiej połowie roku, kiedy w okresie jesienno-zimowym tempo rosyjskiego natarcia osiągnęło olbrzymi jak na realia wojny pozycyjnej poziom. Poczynając od września, Ukraińcy tracili bowiem miesięcznie ponad 400 km², co daje wynik ok. 17 km² w przeliczeniu na dobę walk⁶. Są to liczby bezprecedensowe, świadczące o olbrzymich, piętrzących się problemach w szeregach ukraińskiego wojska⁷.

Front chersoński: Chersoń pod ostrzałem, Krynki cmentarzem piechoty morskiej

Po jednym z największych ukraińskich sukcesów tej wojny, czyli wyzwoleniu jedynej zdobytej w czasie pełnowymiarowej inwazji stolicy regionu, Chersoń stał się obiektem codziennych ataków z pozycji na lewym (wschodnim), okupowanym brzegu, oddalonych od centrum miasta o zaledwie 5 km. Użycie bomb lotniczych, artylerii lufowej oraz dronów FPV doprowadziło co najmniej do 250 cywilnych ofiar śmiertelnych i ponad 2,5 tys. rannych w ciągu roku oraz dewastacji infrastruktury cywilnej. Chęć ochrony Chersonia przed wrogimi atakami mogła stać za decyzją o rozpoczęciu aktywnych działań na przeciwnym brzegu Dniepru. Operacja desantowa we wsi Krynki, prowadzona od października 2023 r. do lata 2024 r. przez piechurów morskich, szkolonych m.in. przez elitarne jednostki brytyjskie, nie przyczyniła się jednak ani do zwiększenia bezpieczeństwa stolicy regionu, ani spowolnienia rosyjskich postępów na innych odcinkach frontu⁸. Zajęty po drugiej stronie rzeki przyczółek z biegiem walk przemienił się w wypaloną równinę bez możliwości ukrycia się przed wrogiem ostrzałem, a posiłki dostarczane za pomocą motorówek były konsekwentnie niszczone przez wrogie drony FPV lub ostrzał moździerzowy⁹.

nad Wojną (ISW) w 2024 r. rosyjskie wojska zajęły 4168 km². ISW, „Russian offensive campaign assessment, December 31, 2024”, <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-december-31-2024> (dostęp: 22.01.2025).

⁶ Niezwykle interesująca jest dynamika zagarniania ukraińskiej ziemi przez rosyjską armię, która wzrosła kilkakrotnie po rozpoczęciu przez Ukrainę operacji kurskiej, podczas gdy w styczniu 2025 r. tempo to spadło mniej więcej do poziomu sprzed inwazji Sił Zbrojnych Ukrainy na terytorium Rosji.

⁷ Szerzej o wyzwaniach związanych z mobilizacją i o całokształcie trzeciego wojennego roku w broniącej się Ukrainie zob. L. Pińczak, „Fotografia wojny rosyjsko-ukraińskiej: trzeci wojenny rok – owoce nieodrobionych lekcji”, w niniejszym tomie.

⁸ Do działań zaczepnych dochodziło wzdłuż całego wybrzeża prawego brzegu Dniepru, a walki o znaczeniu taktycznym o wyspy naprzeciwko Chersonia trwają nieustannie od listopada 2022 r.

⁹ Wymagało to dostosowania logistyki do realiów pola bitwy, stąd do dostarczania żywności wykorzystywano cywilne drony typu Mavic, które zrzucały paczki na pozycje żołnierzy. Zob. reportaż *Slidstvo Info*, „Я бачив пекло, і назва йому «Кринки», – бійці, які утримували

Co więcej, ukraiński *modus operandi* został zaadaptowany przez wojska rosyjskie, które pod koniec grudnia 2024 r. usiłowały desantować się w okolicy zniszczonego Mostu Antonowskiego na prawym brzegu Dniepru¹⁰.

Władze Ukrainy nie informowały opinii publicznej o realnych celach operacji – przez dłuższy czas słyszała ona jedynie o „bohaterskich czynach” po drugiej stronie Dniepru¹¹. Nie negując bohaterstwa Ukraińców, trzeba ją uznać za drastycznie niepożądany, ostateczny element sztuki operacyjnej. Wobec braku komunikacji ze strony państwa zarys rzeczywistego obrazu przebiegu operacji nakreśliły media¹². Z ich relacji wynika, że miała ona stanowić jeden z elementów szeroko zakrojonej ofensywy, planowanej w lecie 2023 r., której celem byłoby dotarcie do granic okupowanego Krymu. Jednak z powodu wyburzenia zapory Kachowskiej Elektrowni Wodnej operacja została przeniesiona, a po błyskawicznej klęsce tzw. kontrofensywy na Zaporozżu utknęła w martwym punkcie¹³.

Front zaporoski: na pozór stabilnie

Najmniej dynamiczną sytuację w 2024 r. zaobserwowano na Zaporozżu, w zachodniej części regionu. Po klęsce ukraińskiej „kontrofensywy” w lecie 2023 r. nie doszło tu do znaczących zmian prócz mozolnego, acz konsekwentnego kurczenia się obszaru, który Ukraińcy byli w stanie wyzwolić. W ubiegłym roku siły ukraińskie utraciły około 100 km², głównie w okolicach wsi Robotyne.

To z kierunku zaporoskiego – ufortyfikowanego w 2023 r. w sposób bezprecedensowy – rosyjskie dowództwo przemieszczało wojska m.in w okolice Krynek czy obwodu kurskiego, co skutkowało brakiem aktywnych działań

село на лівому березі. І зникли там безвісти”, <https://www.slidstvo.info/warnews/ya-bachyv-pekle-i-nazva-yomu-krynky-biytsi-iaki-utrymuvaly-selo-na-livomu-berezi-i-znykly-tam-bezvisty/> (dostęp: 23.01.2025).

¹⁰ Choć operacja nie doszła do skutku, to gotowość wojsk agresora, by nie liczyć się ze stratami, pozwala zakładać, że podobne działania, mające na celu dezorganizację obrony i wymuszenie zaangażowania odwodów, mogą się powtórzyć.

¹¹ Według rzecznika Ugrupowania Operacyjno-Strategicznego „Tawrija” rosyjskie straty w Krynkach były „kilkakrotnie wyższe” niż ukraińskie, a w odniesieniu do sprzętu wyniosły cztery do pięciu razy więcej. Zob. *Hromadske*, „В ВСУ рассказали о потерях россиян во время боев за Кринки”, <https://hromadske.ua/ru/voyna/228004-v-vsu-rasskazali-o-poteryah-ros-siyan-vo-vremya-boev-za-krynki> (dostęp: 21.01.2025).

¹² Zob. C. Méheut, „Ukraine loses hard-won position near Dnipro river in the south”, *The New York Times*, 18 lipca 2024 r., <https://www.nytimes.com/2024/07/18/world/europe/ukraine-war-dnipro-river.html> (dostęp: 21.01.2025). Istnieje również pogląd, że operacja została pomyślana jako próba rozciągnięcia wojsk rosyjskich. Zob. D. Axe, „The battle for Krynky is a nightmare for both sides. But it's not 'suicide' – it's attritional warfare”, *Forbes*, 21 grudnia 2023 r., <https://www.forbes.com/sites/davidaxe/2023/12/21/the-battle-for-krynky-is-a-nightmare-for-both-sides-but-its-not-suicide-its-attritional-warfare/> (dostęp: 21.01.2025).

¹³ „Samobójcza misja” – zwana tak przez piechurów morskich – skutkowała, według informacji Policji Ukrainy, 788 zaginionymi żołnierzami i 262 poległymi. Zob. *Slidstvo Info*, op. cit.

ofensywnych. Okupacja stolicy regionu, Zaporozża, cały czas pozostaje jednak jednym z celów tzw. specjalnej operacji wojskowej, a prawdopodobieństwo strategicznej ofensywy na tym kierunku należy uznać za wysokie.

Front doniecki: kulminacja rosyjskiej ofensywy

Donbas był w 2024 r. najbardziej aktywnym teatrem działań wojennych, gdzie skumulowane zostało to, czego „najwięcej”: ofiar, postępów, strat i upadłych „twierdz”. Rosjanie prowadzili szeroko zakrojoną ofensywę na dwóch kierunkach: Welyka Nowosiłka – Oczeretyne oraz Nju-Jork – Czasiw Jar¹⁴.

Przełomowym dla historii całej (już ponad 10-letniej) bitwy o Donbas momentem był upadek Awdijiwki w lutym 2024 r., co otworzyło Rosjanom bramę do dalszego natarcia na zachód regionu¹⁵. Po zajęciu Oczeretynego i Selydowego wojska agresora zbliżyły się pod koniec 2024 r. do miast Pokrowsk i Kurachowe, zajmując to drugie. Drogą do sukcesu był w październiku upadek Wuhłedaru, powstrzymującego siły agresora od południa. Pozwoliło to na znaczące przyspieszenie ofensywy w kierunku Welykiej Nowosiłki, która była okupowana przez Rosjan do końca stycznia 2025 r.

Na kierunku toreckim wojska agresora były w stanie zająć samo miasto, przejmując także umocnione ukraińskie pozycje we wsi Nju-Jork. Łącznie przesunęły linię frontu o 10 km i zdobyły większość miasta Czasiw Jar. Celem Rosjan na tym odcinku frontu jest oblężenie ostatnich dużych ukraińskich bastionów w Donbasie – Kostiantyniwki, Kramatorska oraz Słowiańska.

Łącznie Rosja okupowała w 2024 r. ponad 2400 km² ziem Doniecczyny, penetrując ukraińską obronę na głębokość 45 km i zbliżając się na odległość 5 km do granicy z obwodem dniepropietrowskim, gdzie do tej pory nie toczyły się działania kinetyczne.

Front charkowski: dwie kampanie ofensywne

W maju 2024 r. rosyjskie wojska rozpoczęły ofensywę na północy obwodu charkowskiego, przekraczając granicę państwową i tworząc dwa punkty przełamania na północ od stolicy regionu. Wojska agresora okupowały ok. 211 km² i 13 miejscowości, w tym połowę wyzwolonego w 2022 r. Wołczańska, nie będąc jednak w stanie zagrozić Charkowowi artylerią lufową. Nie udało im się tym samym zrealizować politycznego celu, tj. utworzenia zapowiadanej przez Kreml „strefy sanitarnej”.

¹⁴ Dla uproszczenia nazwijmy te odcinki frontu kierunkiem pokrowskim i toreckim.

¹⁵ Walki o Awdijiwkę trwały *de facto* od początku pełnowymiarowej inwazji (a jeszcze wcześniej w latach 2014–2015). Wojska rosyjskie dokonały przełomu na tyły ukraińskiego garnizonu za pomocą rajdu przez kolektor ściekowy. Podobnie jak w przypadku poprzednich ukraińskich bastionów, za Awdijiwką nie było pełnowartościowej linii obrony zdolnej powstrzymać wojska agresora.

Znacząco groźniejsza sytuacja dla Sił Zbrojnych Ukrainy panowała na terenach wyzwolonych jesienią 2022 r. na osi Kupiańsk–Łyman. W ciągu roku walk siły rosyjskie prowadziły nieustanną ofensywę, uderzając w ukraińską logistykę i wbijając klin w kontrolowany przez Ukraińców obszar. W wyniku tych działań zdołały podzielić front na dwa odcinki, na południe od Kupiańska i na północ od Borowej. Zbliżyły się również niebezpiecznie blisko do samego Kupiańska, logistycznego centrum ukraińskiego wojska we wschodniej części obwodu charkowskiego, zwiastując kolejną krwawą bitwę miejską.

Front kurski: sukces propagandowy, mizerny efekt strategiczny

W sierpniu 2024 r. siły ukraińskie rozpoczęły ofensywę w obwodzie kurskim Federacji Rosyjskiej, sprowadzając do regionu najbardziej doświadczone brygady. Po początkowym sukcesie, możliwym dzięki elementowi zaskoczenia i dezorientującym przeciwnika działaniom manewrowym, sytuacja niezwłocznie się ustabilizowała, a okupowany obszar w ciągu pięciu miesięcy skurczył się prawie trzykrotnie – z 1300 km² w szczytowym momencie do ok. 480 km² w styczniu 2025 r. Choć głównodowodzący Siłami Zbrojnymi Ukrainy gen. Ołeksandr Syrski przyznał, że ofensywa na terytorium Rosji miała na celu powstrzymanie rosyjskiego natarcia na kierunku charkowskim i zapobieżenie natarciu w kierunku Sum, a zatem z tego punktu widzenia była udana, to sytuacja dla sił ukraińskich staje się coraz trudniejsza, a perspektywa utrzymania okupowanych terytoriów systematycznie maleje.

Operacja kurska – mimo efemerycznego sukcesu wizerunkowego i propagandowego – w dłuższej perspektywie osłabiła zdolności obronne Ukrainy. Dodatkowo posłużyła Rosji jako pretekst do umiędzynarodowienia wojny przez sprowadzenie wojsk z Korei Północnej, co pozwoliło na stopniowe odciążenie własnych jednostek szturmowych.

Dowództwo ukraińskie deklaruje, że strategia wojska opiera się na „maksymalnym zadawaniu strat przeciwnikowi” oraz niszczeniu jego potencjału militarnego głęboko za linią frontu. Liczba rosyjskich strat rzeczywiście osiągnęła w 2024 r. rekordowy poziom, wynosząc ponad 423 tys. zabitych i rannych¹⁶. Podobnie było z nalotami – bezzałogowce ukraińskiej produkcji skutecznie penetrowały rzadką obronę powietrzną, uderzając na masową skalę zarówno w infrastrukturę energetyczną, głównie rafinerie ropy naftowej, jak i cele wojskowe na głębokość do 2000 km.

Za taktyczno-operacyjny *game changer* należy uznać rosyjskie bomby typu KAB, za pomocą precyzyjnych modułów UMPK zrzucające na ukraińskie linie

¹⁶ Władze rosyjskie zadeklarowały, że w 2024 r. podpisano 440 tys. kontraktów na służbę wojskową. Według ISW może to świadczyć o dążeniu Rosji do uzupełniania strat wojennych w proporcji jeden do jednego.

obronne. Stosowane masowo i bez obaw o bezpieczeństwo własnych bombowców zniszczyły setki pozycji, umożliwiając błyskawiczne ataki piechoty w połączeniu ze szturmami kolumn sprzętu. Jednocześnie uwagę zwracają innowacyjne środki ataków frontalnych: szturm prowadzone za pomocą cywilnych pojazdów, aut typu buggy, hulajnóg elektrycznych, a wreszcie grup rannych o kulach (*sic!*). Dobitnie ukazuje to, że wojna na wyniszczenie w równym stopniu drenuje potencjał rosyjskich sił zbrojnych.

Podczas gdy Rosja prze naprzód kosztem ogromnych ofiar w żołnierzach i sprzęcie, Ukraina zмага się z własnymi słabościami systemowymi, które wymagają natychmiastowych reform. Armia stoi w obliczu głębokich wyzwań strukturalnych, organizacyjnych i mobilizacyjnych: niedobór piechoty, osłabiona koordynacja na szczeblu dowodzenia i rażąco nieefektywna mobilizacja uniemożliwiają skuteczną obronę. Poprawie części tych deficytów ma służyć powołanie na dowódcę Wojsk Lądowych i Ugrupowania Operacyjno-Strategicznego „Chortyca” (odpowiedzialnego za całą oś frontu charkowsko-donieckiego) gen. Mychajła Drapatego, powszechnie uznawanego za jednego z najlepszych oficerów z dużym zapasem zaufania w armii.

Rok 2024 uwidoczniał coraz większą próżnię między politycznymi deklaracjami a realiami na polu walki. Konflikt ostatecznie ewoluował w wojnę na wyniszczenie, którą Ukraina przegrywa, a rosnąca niezdolność państwa do sprostania podstawowym potrzebom armii implikuje bez skruchy głoszone postulaty powrotu do stołu z Moskwą. Trzeci wojenny rok należy zatem scharakteryzować jako nieudany – dla Kijowa, ale i dla niezdolnego do sprostania własnym obietnicom Zachodu, przegrywającego na ukraińskim froncie bitwę o przetrwanie liberalnego porządku międzynarodowego.

Konflikt izraelsko-palestyński i jego rozprzestrzenienie

Atak Hamasu na terytorium Izraela 7 października 2023 r. rozpoczął kolejny krwawy konflikt w regionie Bliskiego Wschodu, a jego konsekwencje wykraczają daleko poza lokalny wymiar polityczny. Zbrojna odpowiedź Izraela przyniosła ogromne zniszczenia w Okręgu Gazy i tysiące ofiar śmiertelnych. Wsparcie dla Hamasu ze strony Hezbollahu doprowadziło także do przeniesienia walk na terytorium Libanu, gdzie organizacja ta posiada swoje zaplecze. Napięcia wynikające z kolejnej odsłony starcia izraelsko-palestyńskiego doprowadziły też do wzrostu aktywności wymierzonej w Izrael i wspierające go państwa Zachodu ze strony ugrupowania Huti, kontrolującego zachodnią część Jemenu. Wymienione organizacje, odwołujące się do konserwatywnej interpretacji zasad islamu, łączy przede wszystkim współpraca z Iranem – stanowią one część tzw. osi oporu, polityczno-militarnej sieci proirańskich ugrupowań wykorzystywanych przez Teheran do projekcji swoich wpływów

w regionie. W tej sytuacji wzrosła znacznie groźba eskalacji napięć w relacjach Izraela z Iranem¹⁷.

Jej urzeczywistnieniem stała się wymiana ciosów pomiędzy obu zwaśnionymi aktorami za pomocą broni rakietowej. Stało się to po raz pierwszy w najnowszej historii regionu, gdyż dotychczas (pomimo otwartej wrogości, ale również wstrzemięźliwości obu stron wynikającej z pragmatyzmu) doszło do bezpośredniego starcia z użyciem sił zbrojnych, co wzmocniło obawy o możliwość wymknięcia się konfliktu spod kontroli i wybuchu otwartej wojny. Obie strony ostatecznie powróciły do bardziej wyważonego podejścia do wzajemnych stosunków, niemniej zagrożenie eskalacją konfliktu pozostaje realne. Jego kontrola zależy przede wszystkim od wyciszenia sprzeczności, które nasiliły spiralę napięć w październiku 2023 r. Pomimo podpisania porozumień rozejmowych przez Izrael zarówno z Hezbollahem, jak i z Hamasem sprzeczności leżące u źródeł eskalacji konfliktu nie zostały rozwiązane i raczej nie zaistniały przesłanki dla jego zakończenia w najbliższej przyszłości. Wprost przeciwnie – militarny sukces Izraela (przynajmniej częściowy, gdyż pomimo ogromnego osłabienia ani Hamas, ani Hezbollah nie zostały rozbite), w powiązaniu z bezwarunkowym wsparciem dla jego celów politycznych i wojskowych ze strony nowej administracji amerykańskiej Donalda Trumpa, grozi próbą narzucenia przeciwnikom własnej wizji przyszłości regionu, co w dłuższej perspektywie raczej będzie wzmacniać sprzeczności, które od wielu lat nie mogą być rozwiązane ze względu na nieustępliwość zaangażowanych aktorów¹⁸.

Najbardziej krwawy charakter konflikt przybrał na terytorium Okręgu Gazy. Rozpoczęta po ataku Hamasu operacja „Żelazne Miecze” na pierwszym etapie koncentrowała się na odzyskaniu pełnej kontroli nad obszarem zaatakowanym przez napastników, następnie rozpoczęło się niszczenie przez lotnictwo i broń rakietową obiektów przeciwnika na terytorium Okręgu Gazy, a od 27 października 2023 r. wojska lądowe izraelskich sił zbrojnych rozpoczęły działania na tym obszarze¹⁹. Pierwszym celem była pacyfikacja północnej części okręgu, z miastem Gaza, które zostało otoczone przez izraelskie wojska systematycznie niszczące infrastrukturę miasta. Po realizacji tego zadania na

¹⁷ Szerzej zob. W. Lizak, „Bliski Wschód – prymat siły nad prawem i emocji nad racjonalnością”, w niniejszym tomie.

¹⁸ Por. D. Byman, S.G. Jones, A. Palmer, *Escalating to War between Israel, Hezbollah, and Iran*, Center for Strategic and International Studies, 4 października 2024 r., <https://www.csis.org/analysis/escalating-war-between-israel-hezbollah-and-iran> (dostęp: 18.02.2025); T. Staf, „Top Iranian general warns Tehran will strike Israel again at ‘appropriate time’”, *Times of Israel*, 18 lutego 2025 r., <https://www.timesofisrael.com/top-iranian-general-warns-tehran-will-strike-israel-again-at-appropriate-time/> (dostęp: 18.02.2025).

¹⁹ Por. B. Carter, *Israel's Operational Success and Strategic Shortcomings in the Gaza Strip*, Institute for the Study of War, 31 stycznia 2025 r., <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/israels-operational-success-and-strategic-shortcomings-gaza-strip> (dostęp: 18.02.2025).

początku 2024 r. rozpoczęła się pacyfikacja południowej części regionu, gdzie największym ośrodkiem jest miasto Chan Junis. Na ostatnim etapie tej fazy działań zbrojnych zaatakowano Rafah, położone przy granicy z Egiptem, gdzie znajduje się przejście graniczne. Operacjom wojskowym towarzyszyły masowe migracje ludności palestyńskiej, którą strona izraelska wzywała do opuszczenia miejsc poddawanych ostrzałowi – w trakcie działań zbrojnych prawie wszyscy mieszkańcy okręgu musieli zmienić miejsce zamieszkania. Nie gwarantowało to zresztą bezpieczeństwa, gdyż Izrael wielokrotnie dokonywał ataków na lokalizacje, które wcześniej określano jako względnie bezpieczne. Oskarżenia Izraela pod kierunkiem Hamasu o wykorzystywanie cywilnych obiektów do celów wojskowych miały także uzasadniać ich niszczenie, co wiązało się z dużymi ofiarami wśród ludności cywilnej – działania takie dotyczyły zwłaszcza budynków szkolnych, szpitalnych czy administracyjnych. Deklarowany główny cel operacji, czyli całkowite zniszczenie Hamasu, uzasadniał bezwzględność działań militarnych, a określanie wszystkich Palestyńczyków jako zwolenników Hamasu i wrogów Izraela miało łagodzić pojawiające się w przestrzeni publicznej oskarżenia o zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości²⁰. Realizowana od wielu lat przez Hamas strategia budowy podziemnego systemu tuneli (łącznie ok. 500 km), która miała ułatwiać przerzut do Okręgu Gazy broni i innego zaopatrzenia, magazynowania tych zapasów oraz sprawnego przemieszczania się ludzi poza kontrolą określała również strategię armii izraelskiej dążącej do zniszczenia „podziemnego miasta”²¹. Powyższe okoliczności tłumaczą ogromną skalę zniszczeń infrastruktury cywilnej i wojskowej w Okręgu Gazy oraz wielkość ofiar poniesionych przez ludność tam zamieszkującą. Liczba ofiar śmiertelnych najczęściej podawana na podstawie dokumentacji Ministerstwa Zdrowia Okręgu Gazy to 46,6 tys. osób, choć jednocześnie według niektórych szacunków może ona być zaniżona²². Na ok. 10 tys. oceniana jest liczba osób zaginionych. Liczba osób rannych przekracza 100 tys. W wyniku ataków izraelskich zdziesiątkowane zostało dowództwo Hamasu, a według strony izraelskiej zginęło ok. 20 tys. bojowników tej organizacji.

Dramat mieszkańców okręgu powiększa także kryzys humanitarny wzmacniany ograniczeniem przez wojska okupacyjne dostępu organizacji niosących pomoc humanitarną. Od początku konfliktu wprowadzono pełną blokadę regionu, walki w okolicach przejścia granicznego w Rafah uniemożliwiły wykorzystanie tego szlaku do aktywności humanitarnej, a oskarżenia Agencji

²⁰ M. Wojnarowski, S. Zaręba, „Międzynarodowy Trybunał Karny ściga przywódców Izraela i Hamasu”, *Biuletyn PISM* 2024, nr 183 (2993), <https://www.pism.pl/publikacje/miedzynarodowy-trybunal-karny-sciga-przywodcow-izraela-i-hamasu> (dostęp: 16.02.2025).

²¹ J. Spencer, „Israel’s new approach to tunnels: A paradigm shift in underground warfare”, *Modern War Institute at West Point*, 12 lutego 2024 r., <https://mwi.westpoint.edu/israels-new-approach-to-tunnels-a-paradigm-shift-in-underground-warfare/> (dostęp: 17.02.2025).

²² Zob. uwagi na temat liczebności ofiar konfliktu w: W. Lizak, „Bliski Wschód...”, op. cit.

NZ ds. Pomocy Uchodźcom Palestyńskim (UNRWA) doprowadziły do zerwania z nią współpracy przez stronę izraelską. Taka sytuacja leżała również u źródeł oskarżeń pod adresem Izraela o celowe pogłębianie kryzysu humanitarnego w Okręgu Gazy (ograniczanie pomocy medycznej, ograniczanie dostaw żywności)²³.

Wielokrotnie podejmowane inicjatywy na rzecz zawarcia porozumienia rozejmowego przez wiele miesięcy nie mogły zostać sfinalizowane. Co prawda, do krótkotrwałego przerwania walk doszło już w 2023 r. (listopad–grudzień) – służyło ono wymianie części zakładników za więźniów palestyńskich – niemniej całkowity brak zaufania w relacjach pomiędzy wrogimi stronami oraz bezwzględność w dążeniu do realizacji celów militarnych sprawiały, że kolejne podobne inicjatywy zawisły w próżni, a główne państwa starające się pośredniczyć w negocjacjach (Stany Zjednoczone, Katar i Egipt) nie były w stanie przeforować swoich decyzji. Ostatecznie udało się osiągnąć kompromis w styczniu 2025 r., co wynikało w dużej mierze z obaw o przyszły kurs dyplomacji amerykańskiej (i utraty jej przychylności w przypadku Izraela) po objęciu urzędu przez Donalda Trumpa. Porozumienie rozejmowe po wejściu w życie umożliwiło ponowne podjęcie działań na rzecz wymiany zakładników izraelskich na więźniów palestyńskich, jednocześnie trwają w różnych wymiarach politycznych rozmowy i negocjacje (prezentowane są także jednostronne propozycje) dotyczące przyszłych losów Okręgu Gazy i jego mieszkańców²⁴.

Równoległe z wydarzeniami w Okręgu Gazy utrzymywały się sprzeczności w relacjach Izraela z Hezbollahem. Ta szyicka organizacja fundamentalistyczna, działająca z terytorium Libanu, udzieliła pełnego poparcia Hamasowi i rozpoczęła ataki raketowe na przygraniczne obszary Izraela (Galilea). Aktywność Hezbollahu początkowo nie przekroczyła granicy otwartej wojny, niemniej wymusiła utrzymywanie przez Izrael na północy odpowiednich sił wojskowych, przyczyniła się także do dezorganizacji życia mieszkańców tej części kraju (uchodźcy). Hezbollah i Hamas miały wsparcie dla swoich działań ze strony Iranu, niemniej Izrael nie przedstawił dowodów wskazujących na odpowiedzialność reżimu w Teheranie za eskalację konfliktu w jego fazie zbrojnej (nie sposób jednak pominąć zaangażowania Iranu w dozbrojenie obu organizacji). Izrael w trakcie zaangażowania w pacyfikację terenów palestyńskich ograniczał swoją aktywność na froncie libańskim, prowadząc raczej działania obronne i unikając eskalacji konfliktu. Niemniej, dążąc do

²³ Por. „What is happening in Gaza? Aid urgently needed as thousands return to their homes”, British Red Cross, 13 lutego 2025 r., <https://www.redcross.org.uk/stories/disasters-and-emergencies/world/whats-happening-in-gaza-humanitarian-crisis-grows> (dostęp: 28.02.2025).

²⁴ Zob. A.F. Alkhatib, „A plan for postwar Gaza: Reconstruction will fail unless these two challenges are addressed”, Atlantic Council, 14 lutego 2025 r., <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/a-plan-for-postwar-gaza-reconstruction-will-fail-unless-these-two-challenges-are-addressed/> (dostęp: 18.02.2025).

wyeliminowania płynących z bezpośredniego sąsiedztwa zagrożeń dla swego bezpieczeństwa, przygotowywał strategię obliczoną na maksymalne osłabienie Hezbollahu. Po zrealizowaniu głównych zadań związanych z pacyfikacją Okręgu Gazy w sierpniu-listopadzie 2024 r. podjęte zostały akcje wymierzone w potencjał wojskowy Hezbollahu²⁵.

Pierwszym krokiem w ramach tej operacji było wyeliminowanie jak największej liczby bojowników Hezbollahu, zwłaszcza zaangażowanych w struktury planowania i dowodzenia siłami wojskowymi. W dniach 17–18 września 2024 r. została przeprowadzona precyzyjna operacja służb specjalnych służąca temu celowi. Izraelowi udało się dostarczyć Hezbollahowi za pośrednictwem tajnej sieci przedsiębiorstw pagery i krótkofalówki, które były używane przez członków ugrupowania w nadziei ograniczenia penetracji ich sieci telekomunikacyjnych przez obce służby wywiadowcze. Urządzenia te zostały wyposażone w małe ładunki wybuchowe, których zdalne zdetonowanie doprowadziło do zranienia ok. 3 tys. bojowników (i śmierci co najmniej 37). Po zrealizowaniu tego zadania Izrael przystąpił do działań ofensywnych na terytorium Libanu. Wojska lotnicze i lądowe rozpoczęły operację mającą doprowadzić do zniszczenia jak największej części potencjału wojskowego Hezbollahu. Dotyczyło to zarówno siły żywej, jak i magazynów, w których zgromadzono arsenały broni. Według ocen strony izraelskiej cel ten udało się zrealizować, ograniczając w ten sposób zdolności przeciwnika do podjęcia antyizraelskich ataków w przyszłości. W trakcie trwania operacji zginęło także wielu dowódców i politycznych liderów organizacji, z Hasanem Nasr Allahem na czele, który kierował jej pracami od początku lat 80. XX w. Zrealizowanie zakładanych celów wojskowych skłoniło stronę izraelską do przyjęcia propozycji zawarcia rozejmu. W dniu 27 listopada podpisano odpowiednie porozumienie, na mocy którego Izrael zapowiedział wycofanie swoich wojsk z terytorium północnego sąsiada, a jednocześnie armia libańska została zobowiązana do wzmocnienia kontroli terytoriów przygranicznych w nadziei, że pozwoli to ograniczyć obecność Hezbollahu w tej części kraju, a tym samym zmniejszyć groźbę kolejnego starcia z Izraelem²⁶.

Trzecim ugrupowaniem polityczno-wojskowym, które podejmowało akcje wymierzone w Izrael, byli jemeńscy Huti, kontrolujący północno-zachodnią część tego państwa od połowy drugiej dekady XXI w. (wybuch wojny domowej w Jemenie). Geograficzna odległość od Izraela ograniczała ich zdolność do efektywnego działania, niemniej podejmowali oni ataki raketowe na cele w Izraelu, co skutkowało z kolei odwetowymi działaniami władz państwa żydowskiego. Jednak większe zagrożenie dla stabilności regionu stanowiły

²⁵ „What is Hezbollah and why has it been fighting Israel in Lebanon?”, BBC, 15 lutego 2025 r., <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-67307858> (dostęp: 17.02.2025).

²⁶ I. Vock, „Israel-Hezbollah ceasefire begins after year of conflict”, BBC, 27 listopada 2024 r., <https://www.bbc.com/news/articles/c0mze4pzdnl0> (dostęp: 17.02.2025).

działania Huti wymierzone w bezpieczeństwo żeglugi na Morzu Czerwonym, przez które prowadzą szlaki wiodące z Oceanu Indyjskiego w kierunku Kanału Sueskiego. Tego typu akcje napotykały z kolei ataki odwetowe ze strony mocarstw zachodnich. Ich celem również było trwałe ograniczenie potencjału bojowego tej organizacji²⁷.

Hamas, Hezbollah i ruch Huti stanowiły części składowe tzw. osi oporu – sieci sojuszniczych wobec Iranu podmiotów politycznych i wojskowych, na podstawie której Teheran budował swoją regionalną strefę wpływów, aspirując do roli regionalnego mocarstwa. Wydarzenia rozgrywające się na Bliskim Wschodzie wywoływały w związku z tym obawy o możliwość eskalacji konfliktu, zwłaszcza gdyby zwiększyły się napięcia w relacjach Izraela i Iranu. Obawy te częściowo się sprawdziły – nie tylko aktywna polityka władz izraelskich dążących do eliminowania w swoim sąsiedztwie lokalnych struktur polityczno-wojskowych wrogich państwu żydowskiemu, lecz także akcje wojskowe mające ograniczyć potencjał służb zaangażowanych w działania logistyczne i szkoleniowe na rzecz tych podmiotów doprowadziły dwukrotnie do bezpośredniego starcia z użyciem sił rakietowych i lotniczych. Iran odpowiedział zbrojnie na atak Izraela na budynek konsularny w Damaszku, w którym przebywali oficerowie irańskiego Korpusu Strażników Rewolucji, a następnie na atak Izraela na Liban oraz motywowane politycznie zabójstwa liderów Hamasu i Hezbollahu. W reakcji Izrael przeprowadził podobne operacje, zwłaszcza w tym drugim przypadku ataki przyniosły wymierne straty dla irańskiego potencjału bojowego (wojska rakietowe). Wymiana ciosów pomiędzy Iranem a Izraelem miała jednak charakter ograniczony – obie strony nie wykazały gotowości do podjęcia otwartej wojny, koncentrując uwagę raczej na poczynaniach służących zachowaniu twarzy w obliczu postrzeganych jako wrogie i agresywne poczynania przeciwnika²⁸. Początek roku 2025 roku przyniósł więc nadzieje na deeskalację konfliktu – i to na wszystkich jego frontach – chociaż jednocześnie analiza sytuacji w regionie skłania do wniosku, że koncentracja zwaśnionych stron na celach militarnych uniemożliwia opracowanie strategii osiągnięcia pokoju. Wobec jej braku zaś łatwo o powrót do polityki opartej na sile.

Jemen – największe zagrożenie bezpieczeństwa morskiego od czasu „wojny tankowców”

Pod wpływem wydarzeń zewnętrznych – wojny Izraela w Gazie, a następnie w Libanie – oraz roli, jaką Huti odgrywają w regionie jako irańskie *proxy*,

²⁷ Zob. A.L. Alley, „Israel-Houthi tensions heat up – what’s next?”, United States Institute for Peace, 10 lutego 2025 r., <https://www.usip.org/publications/2025/01/israel-houthi-tensions-heat-whats-next> (dostęp: 18.02.2025).

²⁸ Zob. Szerzej: R. Berg, „Why has Israel attacked Iran?”, BBC, 26 października 2024 r., <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-68811276> (dostęp: 18.02.2025).

konflikt w Jemenie zatoczył krąg. O ile zawieszenie broni w 2022 r., a następnie pierwsze rozmowy pokojowe między przedstawicielami Huti (Ansar Allah) i Arabii Saudyjskiej w 2023 r.²⁹ mogły napawać ostrożnym optymizmem, o tyle z końcem 2023 r. stało się jasne, że konflikt w Jemenie zmierza ku jeszcze większej katastrofie. Wzrosły zarówno jego intensywność, jak i umiędzynarodowienie, co przekładało się na coraz większe negatywne implikacje dla bezpieczeństwa regionalnego. Otwarte zaś w 2022 r. korytarze dla pomocy humanitarnej ponownie zostały zablokowane.

Teatr działań zbrojnych w samym Jemenie obejmował starcia między Huti a wspieranymi przez Arabię Saudyjską siłami NSF (ang. Nation Shield Forces) utworzonymi przez PLC³⁰ w gubernatorstwach Saada, Marib, Taiz, Al-Dale, Hudajda, Shebwa. Tradycyjnie już dochodziło także do starć zbrojnych między Huti a STC (ang. South Transitional Council), wspieraną przez ZEA w południowo-zachodnim Jemenie. Od marca konsekwentnie Huti atakowali STC w Lahj (separatystyczna STC jest obecnie częścią uznawanego przez społeczność międzynarodową PLC), a to oznaczało, że dążą do umocnienia swej pozycji w tym strategicznie położonym gubernatorstwie, tj. dającym bezpośredni dostęp do wybrzeża Morza Czerwonego i cieśniny Bab al-Mandab. Napięcia na tle politycznym i ekonomicznym (m.in. podział zysków z ropy) prowadziły również do konfliktów PLC z innymi niepaństwowymi aktorami – plemiennymi grupami zbrojnymi w gubernatorstwie Hadramawt, czy z AQAP (Al-Kaidą Półwyspu Arabskiego). W mocy utrzymywane było porozumienie z Al-Hudajdą – jego rola w otwarciu portu i dostaw żywności oraz ropy do ogarniętego wojną i kryzysem humanitarnym kraju wciąż jest kluczowa – tym samym Rada Bezpieczeństwa przedłużyła mandat (do lipca 2025 r.) operacji UNMHA powołanej w celu monitorowania implementacji tego porozumienia.

Uwagę społeczności międzynarodowej przyciągały jednak przede wszystkim ataki Huti w basenie Morza Czerwonego, Zatoki Adeńskiej, a także Oceanu Indyjskiego. Od października 2023 r. Huti przeprowadzali masowe ataki

²⁹ W 2022 r. rozejm, zawarty przez Huti i stronę rządową, choć trwał tylko sześć miesięcy, przyczynił się do deeskalacji konfliktu – spadła liczba ofiar śmiertelnych, a także otwarto korytarze dla pomocy humanitarnej. Po tym czasie wznowiono działania zbrojne, ale równolegle toczył się proces pokojowy, w tym rozmowy między Arabią Saudyjską a Huti. Arabia Saudyjska i Iran wznowiły także stosunki dyplomatyczne. Zob. szczegóły: B. Balcerowicz, K. Pronińska, „Konflikty zbrojne 2022 r.: w cieniu wojny Rosji z Ukrainą”, *Rocznik Strategiczny 2022/23*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023; K. Pronińska, B. Balcerowicz, W. Lizak, L. Pińczak, „Konflikty zbrojne w 2023 r.: intensywność, dynamika i regionalne znaczenie”, *Rocznik Strategiczny 2023/24*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2024.

³⁰ PLC (ang. Presidential Leadership Council) została powołana w kwietniu 2022 r. po ustąpieniu prezydenta Hadiego jako ośmiuosobowy organ wykonawczy jemeńskiego rządu. NSF zdominowane są przez salafitów i brakuje im poparcia wśród lokalnych społeczności na wzór tego, którym cieszą się czy to Huti na północy, czy STC (South Transitional Council) na południu.

z wykorzystaniem dronów i rakiet dalekiego zasięgu na statki i tankowce przemieszczające się tymi trasami, stwarzając największe zagrożenie dla bezpieczeństwa morskich szlaków komunikacyjnych od czasu tzw. wojny tankowców między Iranem i Irakiem. Przez pierwsze sześć miesięcy dokonali oni 164 ataków rakietowych i za pomocą dronów wymierzonych w co najmniej 80 statków³¹. Jeden z nich – brytyjski statek towarowy – zatonął, stwarzając poważne zagrożenie dla ekosystemu morskiego³². Przy czym drony wykorzystywane były przede wszystkim do atakowania celów w regionie południowego Morza Czerwonego, a zatem w pobliżu kontrolowanych przez Huti prowincji, rakietami zaś – odpowiadającymi za znacznie więcej szkód wyrządzonych statkom handlowym – atakowano statki w regionie Zatoki Adeńskiej³³. Huti z różną intensywnością w tym okresie nie tylko atakowali jednostki morskie powiązane z Izraelem (od grudnia oświadczyli, że wszelkie statki kierujące się do Izraela będą uznawane za cele wojskowe w ramach operacji odwetowej za wojnę Izraela w Gazie, co miało być formą wzmocnienia embarga na handel z Izraelem i powstrzymania jego ofensywy w Gazie), lecz także dokonali 25 zamachów w samym Izraelu³⁴. Zgodnie z ich oświadczeniami intensywność i cele ataków pozostawały uzależnione od ofensywy Izraela w strefie Gazy. Istotnie największą skalę i częstotliwość zamachy osiągnęły w styczniu i lutym, a spadek/wzrost ich liczby był skorelowany z działaniami zbrojnymi Izraela, w tym atakami rakietowymi na Rafah. Stąd też w odpowiedzi na majowe ataki rakietowe Izraela w Rafah Huti przeszli do nowej fazy – ataków na statki zmierzające do Izraela niezależnie od bandery, co więcej, zarówno w basenie Morza Czerwonego, Oceanu Indyjskiego, jak

³¹ Dane: ACLED, *Yemen Situation Update*, kwiecień 2024, <https://acleddata.com/2024/05/06/yemen-situation-update-april-2024/> (dostęp: 25.01.2025).

³² 18 lutego 2024 r. celem Huti stał się brytyjski statek towarowy – masowiec Rubymar. Trafienie statku doprowadziło do wycieku ropy naftowej o wielkości 40 km, a na dnie Morza Czerwonego znalazło się 21 tys. ton nawozów sztucznych. Zob. <https://www.money.pl/gospodarka/zatopiony-przez-rebeliantow-huti-statek-zatonal-pokazali-nagranie-7003717836290784a.html> (dostęp: 25.01.2025).

³³ Zgodnie ze statystyką ACLED w ponad 40% ataków przeprowadzonych przez Huti w okresie od października do czerwca 2024 r. wykorzystywane były drony, choć te okazywały się znacznie mniej skuteczne niż ataki rakietowe. Około 75% ataków dronów zostało udaremnionych przez siły międzynarodowe. Drony – które mogą być masowo i stosunkowo tanio pozyskiwane – odgrywają zatem drugorzędną rolę, siejąc strach, ale w praktyce nie wyrządzając poważnych szkód na szlakach handlowych. Zob. L. Nevola, V. d’Hauthuille, „Six Houthi drone warfare strategies: How innovation is shifting the regional balance of power”, ACLED, 6 sierpnia 2024 r., <https://acleddata.com/2024/08/06/six-houthi-drone-warfare-strategies-how-innovation-is-shifting-the-regional-balance-of-power/> (dostęp: 25.01.2025).

³⁴ Dane ACLED za okres od października do kwietnia 2024 r. W kolejnych miesiącach ataki na Izrael były skorelowane z ofensywą IDF w Strefie Gazy. A do atakowania celów w Izraelu, w tym w stolicy kraju, Huti wykorzystywali zarówno rakiety, jak i drony. 19 lipca jeden z dronów, pokonawszy dystans 2600 km, dosięgnął Tel Awiwu, po raz pierwszy przełamując obronę powietrzną Izraela ze skutkiem śmiertelnym (zginęła jedna osoba, co najmniej osiem zostało rannych). Szczegółowa analiza ataków za pomocą dronów zob. ibidem.

i Morza Śródziemnego³⁵. Z kolei po styczniowym zawieszeniu broni w Gazie zapowiedzieli wstrzymanie bezpośrednich ataków w regionie, pod warunkiem pełnej implementacji zawieszenia broni³⁶.

Ataki w regionie Morza Czerwonego i Zatoki Adeńskiej, stanowiącym jeden z najważniejszych szlaków transportowych dla światowej gospodarki, w tym handlu ropą i LNG, doprowadziły do sytuacji, w której najwięksi przewoźnicy i koncerny naftowe zawieszali transport tymi szlakami, co znacznie wydłużało jego czas i zwiększało koszt³⁷. Odpowiedzią na zagrożenie bezpieczeństwa szlaków komunikacyjnych i wzmożone ataki Huti wpisujące się w szerszą irańską strategię powstrzymywania Izraela, w tym wystrzeliwanie rakiet balistycznych w kierunku amerykańskich okrętów wojennych, było rozpoczęcie z inicjatywy USA interwencji zbrojnej, w której skład weszło ponad 20 państw³⁸. „Prosperity Guardian” – operacja wielonarodowej morskiej grupy zadaniowej, której celem miało być zapewnienie bezpiecznego tranzytu – rozpoczęła swoją aktywność na wodach Morza Czerwonego 18 grudnia 2023 r. Przez pierwsze trzy miesiące siły amerykańskie dokonały 62 nalotów na 372 cele Huti (drony, łodzie, wyrzutnie rakietowe i inne)³⁹. Tym samym wojna w Jemenie wkroczyła w nową fazę jej umiędzynarodowienia. Od połowy stycznia atakowane były cele w samym Jemenie, co budziło kontrowersje wśród europejskich sojuszników USA, doprowadzając do powołania decyzją Rady UE operacji EUNAVFOR „Aspides” (19 lutego). Mandat operacji UE, w której uczestniczą jednostki z Francji, Grecji, Niemiec i Włoch, jest ograniczony do zabezpieczania transportu komercyjnego w regionie Morza Czerwonego, Zatoki Adeńskiej i północno-zachodniego Oceanu Indyjskiego i ochrony przed możliwymi atakami na morzu. Siły unijne nie biorą jednak udziału w uderzeniach na cele Huti w samym Jemenie⁴⁰. Pierwsze efekty rozmieszczonych operacji były widoczne w drugiej połowie roku, a wyrażały się zmniejszoną liczbą ataków Huti na statki i tankowce przemierzające wody Morza Czerwonego. W tym okresie ugrupowanie wznowiło

³⁵ Oświadczenie lidera Huti Abdula Malika Al-Houthiego z połowy maja 2024 r., <https://www.reuters.com/world/middle-east/yemens-houthis-will-target-all-ships-heading-israel-group-says-2024-05-16/> (dostęp: 25.01.2025).

³⁶ ICG, CrisisWatch Yemen, styczeń 2025, <https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/january-trends-and-february-alerts-2025#yemen> (dostęp: 25.01.2025).

³⁷ Przekierowanie statków na szlak wiodący przez Przylądek Dobrej Nadziei wydłuża podróż o 10-14 dni, zatem koszt frachtu i paliwa znacząco wówczas wzrasta. Ubezpieczenia z kolei w warunkach systematycznie prowadzonych ostrzałów, a także porwań statków i ich załóg, osiągały rekordowe stawki.

³⁸ „Prosperity Guardian” została powołana pod egidą Grupy Zadaniowej 153 Połączonych Sił Morskich (CMF). 10 państw uczestniczy w operacji anonimowo.

³⁹ Dane: ACLED, *Yemen Situation...*, op. cit.

⁴⁰ Dowództwo operacji znajduje się w greckiej Larisie. Uczestniczą w niej trzy jednostki marynarki wojennej. Zob. https://www.eeas.europa.eu/eunavfor-aspiden_en?s=410381 (dostęp: 25.01.2025).

jednak bezpośrednie ataki na Izrael z wykorzystaniem rakiet. W okresie od września do grudnia rakiety (zgodnie z oświadczeniem Huti – nowego typu hipersoniczne rakiety dalekiego zasięgu, czemu zaprzeczała strona izraelska) były wyrzucane m.in. w kierunku Hajfy i Aszkelonu, a także Tel Awiwu⁴¹. W odwecie Izrael przeprowadzał bombardowania na pozycje Huti i infrastrukturę w Jemenie, w tym infrastrukturę naftową i energetyczną w Al-Hudajdzie. Rozwój wydarzeń wskazywał na coraz większą eskalację konfliktu w wymiarze regionalnym.

Umiedzynarodowienie konfliktu w Jemenie, obserwowane skorelowanie dynamiki tego konfliktu z wojną Izrael–Hamas, Izrael–Liban, a także uznanie Huti przez administrację amerykańską za ugrupowanie terrorystyczne, w żaden sposób nie przybliży końca jemeńskiej wojny. Rezultatem jest wzrost intensywności konfliktu, kontynuowanie fragmentaryzacji politycznej i ekonomicznej kraju w warunkach ponownie narastającego dramatu humanitarnego. Równolegle bowiem do toczących się działań zbrojnych przez cały 2024 r. nie tylko utrudniane były dostawy pomocy humanitarnej do jemeńskich cywilów, ale i personel humanitarny był systematycznie atakowany przez Huti. W czerwcu 60 pracowników agencji ONZ i NGOs było przetrzymywanych przez Huti, a WFP – jeden z najważniejszych aktorów dostarczających pomoc żywnościową dla ogarniętej głodem i niedożywieniem populacji – zawiesił swoją działalność w kontrolowanych przez Huti prowincjach⁴². W styczniu wszystkie agencje ONZ zawiesiły swoją działalność na obszarach pozostających pod kontrolą Huti.

Sudan – zapomniana wojna?

Od kwietnia 2023 r. w Sudanie toczy się jeden z najkrwawszych i zarazem najbardziej brutalnych pod względem przemocy jednostronnej konfliktów zbrojnych. Wojna wybuchła między dwoma ugrupowaniami – Sudańskimi Siłami Zbrojnymi (SAF) z gen. Abd al-Fattah al-Burhanem na czele i Siłami Szybkiego Wsparcia (RSF) dowodzonymi przez gen. Mohameda Hamdana Dagalo (znanego jako „Hemedti”)⁴³. W drugim roku wojny liczbę ofiar bezpośrednich działań zbrojnych oceniano na ponad 28 tys., w tym ponad 7,5 tys. cywilów⁴⁴. Skala ofiar przemocy jednostronnej jest znacznie trudniejsza do

⁴¹ Strona izraelska podawała, że od października 2023 do grudnia 2024 r. Huti wyrzucili w kierunku Izraela ponad 400 rakiet i dronów, których większość została zestrzelona, zob. <https://www.bbc.com/news/articles/c3we936v266o> (dostęp: 25.01.2025).

⁴² Zob. <https://www.hrw.org/news/2024/06/26/yemen-houthis-disappear-dozens-un-civil-society-staff> (dostęp: 25.01.2025).

⁴³ O genezie i dynamice konfliktu w 2023 r. zob. K. Pronińska, B. Balcerowicz, W. Lizak, L. Pińczak, op. cit.

⁴⁴ Dane: ACLED, <https://acledata.com/conflict-watchlist-2025/sudan/>. Inne źródła podają 15 tys. *battle-related deaths*, zob. CFR, *Civil War in Sudan (2024)*, <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/power-struggle-sudan> (dostęp: 12.01.2025).

oszacowania, zwłaszcza że RSF, zajmując kolejne terytoria, w tym kolejne prowincje Darfuru, przeprowadzają czystki etniczne na niearabskich społecznościach, a równolegle utrzymywana jest blokada informacyjna i humanitarna. Głód, który był narzędziem ludobójstwa w Darfurze w konflikcie rozpoczętym w 2003 r. i trwał ze zmienną dynamiką i intensywnością do obalenia reżimu Omara al-Baszira⁴⁵, także we współczesnych realiach staje się coraz wyraźniej instrumentem przemocy wobec ludności cywilnej. Według Światowego Programu Żywnościowego (WFP) 17 mln mieszkańców Sudanu znalazło się w pułapce niedożywienia i głodu, a wojna sprawia, że istnieje poważne ryzyko, iż Sudan wraz z Sudanem Południowym i Czadem, gdzie obecnie przebywa najwięcej sudańskich uchodźców, stanie się ogniskiem największego na świecie kryzysu żywnościowego⁴⁶. Sytuacja ta jest dramatem z perspektywy ludności cywilnej, ale z perspektywy sił zbrojnych brak bezpieczeństwa żywnościowego i manipulowanie dostawami żywności stanowią broń. Weaponizowanie dostaw żywności dla potrzebującej ludności przez utrudnianie czy uniemożliwianie dostępu organizacjom pomocy humanitarnej stało się już trwałym zjawiskiem w konfliktach sudańskich (i nie tylko). Sam WFP oceniał, że w 2024 r. nie miał dostępu do 90% populacji potrzebującej natychmiastowej pomocy żywnościowej. Rząd al-Burhana już na początku roku cofnął pozwolenia dla konwojów ONZ z pomocą humanitarną, które miały przedostać się z Czadu do kontrolowanych przez RSF prowincji Darfuru. W zamian zaoferował otwarcie korytarza powietrznego. Utrudniano także wydawanie wiz dla personelu humanitarnego⁴⁷. RSF z kolei blokowały dostawy pomocy humanitarnej, wprowadzając dodatkowe procedury inspekcji, przechwytyując konwoje i uniemożliwiając ich dotarcie do ognisk głodu w Darfurze, w tym oblężonym Al-Faszir. Do tego dochodzi kwestia wysokiego ryzyka operacji humanitarnych w warunkach tak intensywnych działań zbrojnych z udziałem lotnictwa – ofiary śmiertelne wśród pracowników organizacji humanitarnych były odnotowywane w 2024 r. m.in. w prowincji Nil Błękitny. Podobnie jest z dziennikarzami, którzy zwłaszcza na terytoriach pod kontrolą RSF ryzykują własne życie. Nieliczni, którym udało się dostać do ogarniętego wojną Sudanu i przekazać informacje zebrane od naocznych świadków, opisują tę wojnę jako barbarzyństwo, masowe zbrodnie na cywilach, w tym masową przemoc seksualną. O narastającym kryzysie humanitarnym świadczą także liczby uchodźców. Od kwietnia 2023 r., a zatem

⁴⁵ 3 października 2020 r. trzynaście ugrupowań rebelianckich Darfuru i rząd tymczasowy Sudanu podpisali porozumienie z Dżuby. Przemoc jednostronna wracała jednak do Darfuru w kolejnych latach, a świat obiegały informacje o odkrywanych masowych grobach. Trzon RSF, powołanych do życia w 2013 r., stanowią właśnie dżandżawidzi odpowiedzialni za zbrodnie na ludności Darfuru w ciągu ostatnich dwóch dekad.

⁴⁶ <https://www.wfp.org/news/sudans-war-risks-creating-worlds-largest-hunger-crisis-warns-wfp-chief> (dostęp: 12.01.2025).

⁴⁷ Ibidem.

początku konfliktu, do krajów sąsiednich uciekło ponad 3,3 mln Sudańczyków (głównie do Czadu i Sudanu Południowego), a aż 8,8 mln stało się nowymi uchodźcami wewnętrznymi (IDPs)⁴⁸. Warunki w obozach IDPs w obliczu wstrzymywania dostaw żywności, leków, wody były katastrofalne. W raporcie Lekarzy Bez Granic z lutego 2024 r. szacowano, że w jednym z takich obozów w Darfurze Północnym (Zamzam), gdzie przebywały setki tysięcy uchodźców z Darfuru, co najmniej jedno dziecko umiera co dwie godziny⁴⁹. W samym Czadzie w 2024 r. znajdowało się ponad 930 tys. nowych uchodźców z Sudanu; napływali oni głównie do regionu Wadaj (Ouaddai) – trzeciego pod względem liczby ludności w kraju⁵⁰, pogrążonego w ubóstwie i narastającym deficycie ekologicznym, co szybko może doprowadzić do napięć na tle etnicznym, a także wybuchu kolejnego konfliktu. Kryzys polityczny, ekonomiczny, żywnościowy i uchodźczy wpływa negatywnie na cały region, zwiększając ryzyko rozlania się konfliktu sudańskiego i destabilizacji całego regionu. Tymczasem odnosi się wrażenie, że na tle innych konfliktów wysokiej intensywności (takich jak Gaza czy Ukraina) Sudan jest porzucony przez media, światową opinię publiczną, w dużej mierze zapomniany, co przekłada się na relatywnie mniejsze wysiłki społeczności międzynarodowej na rzecz jego rozwiązania. Tym ważniejsze jest zatem przyjrzenie się dynamice toczącej się wojny i szansom na jej zakończenie.

W 2024 r. głównym teatrem działań zbrojnych pozostawała prowincja Chartum, a do tego wysoką intensywnością odznaczały się działania zbrojne prowadzone w Darfurze Północnym, Al-Dżazirze, Białym Nilu i Kordofanie Północnym. Większość bitew podobnie jak rok wcześniej rozgrywała się w miastach. Bitwy z udziałem artylerii i nalotów powietrznych skutkowały ogromną skalą zniszczeń infrastruktury i ofiar cywilnych. Najbardziej intensywne działania zbrojne objęły prowincję Chartum (Omdurman, Chartum i Bahri), gdzie odnotowywano największą liczbę eksplozji, bitew, ataków z udziałem sił powietrznych, w tym uzbrojonych dronów na wyposażeniu SAF. Pod kontrolą RSF znajdowała się w tym czasie m.in. największa sudańska rafineria al-Jaili zlokalizowana 70 km od stolicy kraju, która ma bezpośrednie połączenia rurociągowo z polami naftowymi (wiele z nich także pozostawało w rękach RSF) i terminalem eksportowym w Port Sudanie. SAF przez cały rok otrzymywały nowe dostawy

⁴⁸ Dane ze stycznia 2025 r.: <https://data.unhcr.org/en/situations/sudansituation> (dostęp: 12.01.2025).

⁴⁹ Organizacja oceniała, że całkowita dzienna liczba zgonów w obozie wynosiła ponad dwukrotnie więcej niż próg alarmowy, zob. <https://www.msf.org/sudan-urgent-response-needed-amid-high-death-rates-and-malnutrition-crisis-north-darfur> (dostęp: 12.01.2025).

⁵⁰ Prowincja Wadaj postrzegana jest jako epicentrum kryzysu uchodźczego – przypada na nią około 70% wszystkich sudańskich uchodźców w Czadzie. Napływ uchodźców spowodował już obecnie podwojenie liczby mieszkańców tego biednego, półpustynnego regionu. Zob. ICG, „Chad: Limiting the impact of the war in Sudan on Ouaddai”, *ICG Briefing* nr 202, 24 listopada 2024 r.

dronów, a także myśliwców z Iranu, Rosji, Egiptu. RSF zaś zasilane były bronią pochodzącą z ZEA⁵¹. Zarówno SAF, jak i RSF dostarczały uzbrojenie sprzymierzonym z nimi milicjom plemiennym, które od początku wybuchu wojny generałów pozostawały drugoplanowymi, acz ważnymi aktorami tego konfliktu. Z kolejnym rokiem widać było większą proliferację uczestników – lokalne ugrupowania zbrojne, warlordowskie, a także najemnicy stopniowo byli włączani do toczącej się wojny⁵². Zjawisko to wraz z rosnącym zaangażowaniem aktorów państwowych, dozbrajających strony konfliktu, wpływało na wzrost intensywności działań zbrojnych i raczej zniechęcało do negocjacji⁵³.

Walki w prowincji Chartum rozprzestrzeniły się na sąsiedni stan Al-Dżazira (środkowo-wschodni Sudan) i dalej na południe Sannar (wschodni Sudan). O znaczeniu strategicznym obu stanów decydują arterie komunikacyjne łączące je z kilkoma innymi prowincjami, w tym opanowanymi przez RSF prowincjami Darfuru. Sam Sannar zaś graniczy z czterema innymi stanami, a także Sudanem Południowym i Etiopią. Kiedy więc siły RSF w czerwcu przejęły kontrolę m.in. nad pasmem górskim Jebel Moya (w Sannar), odcięły szlaki komunikacyjne między Białym Nilem i Kordofanem Północnym a miastem Sannar i zapewniły sobie strategiczną przewagę. W istocie kontrolowały znaczną część Al-Dżaziry oraz Sannar, w tym stolice obu stanów. Dopiero jesienna kontrofensywa sił rządowych miała istotnie przechylić szalę na rzecz SAF. Sukcesy RSF i stan posiadania zmobilizowały al-Burhana do przeprowadzenia największej od momentu rozpoczęcia konfliktu rekrutacji, szkoleń i przygotowań do kontrofensywy, której celem było: po pierwsze, odzyskanie kontroli nad strategiczną infrastrukturą, bazami wojskowymi i szlakami komunikacyjnymi w środkowym i wschodnim Sudanie, po drugie, powstrzymanie ofensywy RSF w Darfurze Północnym.

Pod koniec września SAF rozpoczęły największą, skoordynowaną ofensywę zbrojną. W pierwszej kolejności celem było wyparcie RSF z prowincji Chartum⁵⁴, a w następnych dniach operacja objęła także Sannar, Al-Dżazirę

⁵¹ Dostawy te, realizowane szlakami biegnącymi przez Czad, dodatkowo destabilizowały sytuację polityczną w kraju – broń trafiała do RSF i arabskich milicji, a zatem wymierzona była w niearabskie plemiona i grupy etniczne, w tym Zaghawa. Członkowie tej ostatniej tymczasem odgrywają ważną rolę w życiu politycznym Czadu. Zob. ICG, „Crisis watch 2024. October trends and November alerts. Sudan”, <https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/october-trends-and-november-alerts-2024> (dostęp: 12.01.2025).

⁵² Ibidem.

⁵³ W toku konfliktu dochodziło do zawierania nielicznych porozumień pokojowych między mniejszymi ugrupowaniami zbrojnymi, np. 29 września milicje Zaghawa i Rizeigat podpisały porozumienie w Darfurze Północnym, dokonano także wymiany jeńców między RSF i Darfur Joint Forces.

⁵⁴ Był to największy skoordynowany atak SAF w Chartumie od początku wojny, choć opóźniony w związku z sezonem obfitych opadów deszczu. Siły rządowe rozpoczęły ofensywę przeciwko RSF równocześnie ze wszystkich swoich baz w Chartumie, towarzyszył temu silny ostrzał artyleryjski i naloty. Do ofensywy SAF przygotowywały się od dłuższego czasu, realizując

i Darfur Północny, wpływając na znaczny wzrost intensywności konfliktu w drugiej połowie roku. Jej skuteczności dowodziły poniesione przez RSF straty terytorialne w północnym Bahri i zachodnim Chartumie, w tym przejście przez SAF kontroli nad bazami wojskowymi oraz odbicie stolicy stanu Sannar. Do końca roku w tej części kraju armii udało się okrążyć RSF ze wszystkich stron, nie zdołano jednak odbić rafinerii al-Jaili, a Wad Madani (stolica Al-Dżaziry) wciąż pozostawała pod kontrolą sił „Hemediego”. W styczniu siły al-Burhana przywróciły kontrolę nad tymi strategicznymi punktami⁵⁵.

W Darfurze Północnym celem ofensywy SAF i sprzymierzonych z armią DJF (ang. Darfur Joint Forces) było uniemożliwienie RSF przejścia kontroli nad ostatnim bastionem sił rządowych w regionie i zarazem najcenniejszym potencjalnym łupem – Al-Faszir. W pierwszym roku wojny RSF największe sukcesy odnosiły właśnie w Darfurze, gdzie kontrolowały cztery stolice – Nijalę (Darfur Południowy), Zalindzi (Darfur Środkowy), Al-Dżunaję (Darfur Zachodni), Ad Duajn (Darfur Wschodni), by w kolejnym roku skoncentrować się na oblężeniu stolicy Darfuru Północnego i zarazem ważnej bazy sił powietrznych – Al-Faszir. O ile w 2023 r. obowiązywało kruche porozumienie między RSF a ugrupowaniami zbrojnymi z Darfuru (na tamtym etapie wiele z nich deklarowało neutralność wobec „wojny generałów”) w sprawie Darfuru Północnego i Al-Faszir, o tyle w drugim roku wojny nie było już po nim śladu. Od marca w Darfurze Północnym trwały starcia między RSF i lokalnymi milicjami sprzymierzonymi z SAF. Armia wykorzystywała przede wszystkim naloty powietrzne, atakując pozycje RSF, co skutkowało ogromnymi zniszczeniami infrastruktury, domostw, dobytku plemion arabskich. Z kolei RSF atakowały wioski zamieszkane przez niearabskie społeczności, w tym obozy IDPs. W kolejnych miesiącach stolica była już oblężona, a miliony uchodźców, którzy uciekli tu w poszukiwaniu tymczasowego schronienia, znalazły się pod ostrzałem. Na nowo otwartym froncie w Darfurze Północnym toczyły się tym samym jedne z największych bitew tego konfliktu między RSF i SAF wraz ze sprzymierzonymi z nimi milicjami plemiennymi. Oprócz bitew o Al-Faszir⁵⁶ w toku jesiennej ofensywy sił rządowych

dostawy uzbrojenia, szkoląc tysiące nowych rekrutów i tworząc obozy szkoleniowe dla sojusznicznych milicji Darfur Joint Forces. Zob. ACLED, „Turning the tide: The SAF’s strategic offensive in Khartoum and the RSF’s setbacks”, 14 października 2024 r., <https://acleddata.com/2024/10/14/turning-the-tide-the-safs-strategic-offensive-in-khartoum-and-the-rsfs-setbacks-sudan-october-2024/> (dostęp: 12.01.2025).

⁵⁵ Intensywne walki o odbicie rafinerii z rąk RSF toczyły się od września. W trakcie pisania artykułu w styczniu 2025 r. wciąż trwały, a 25 stycznia pojawiły się pierwsze wstępne informacje o przejściu kontroli nad nią przez SAF. Zob. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/sudan-s-army-seizes-full-control-of-major-oil-refinery-north-of-khartoum/3462228> (dostęp: 30.01.2025). 12 stycznia armia przejęła kontrolę nad Wad Madani.

⁵⁶ RSF kontrolowały w tym czasie już znaczne połacie obrzeży stolicy, a także kluczowe drogi tranzytowe z Libii, Czadu i Chartumu. Zob. ICG, „Halting the catastrophic battle for Sudan’s El Fasher”, Briefing nr 198, 24 czerwca 2024 r.

skoncentrowały się one m.in. w okolicy Mellit i Kutum (znajdujących się na północ od Al-Faszir), co miało odciągnąć uwagę RSF od stolicy. Ich stawką jest nie tyle kontrola nad bazami wojskowymi, infrastrukturą, miastami, ile życie milionów ludzi należących do różnych grup etnicznych i plemion. Od początku bowiem wojny we wszystkich stanach Darfuru kolejno wpadających w ręce RSF i sprzymierzonych z nimi arabskich milicji dochodziło do masowych zbrodni na niearabskiej ludności cywilnej. Czyszczenia etniczne, gwałty, tortury, niszczenie oraz grabienie wiosek i miejscowości zamieszkałych przez społeczności Masalitów, Fur, Zaghawa i inne stały się trwałym elementem kampanii zbrojnej prowadzonej przez RSF. Coraz więcej materiału dowodowego gromadzonego przez organizacje praw człowieka wskazuje, że działania te noszą znamiona zbrodni ludobójstwa⁵⁷. Wraz z ofensywą sił rządowych w Darfurze Północnym sprzymierzone z armią milicje powróciły do działań zbrojnych także w Darfurze Zachodnim, gdzie rok wcześniej RSF przeprowadziły jedną z największych masakr ludności cywilnej w dotychczasowej historii tego konfliktu⁵⁸.

W Kordofanie Północnym i Zachodnim pod kontrolą RSF znajdowała się strategiczna infrastruktura – pola naftowe i główne arterie komunikacyjne prowadzące do Chartumu. Próbuąc konsolidować władzę w tym regionie, RSF powołały administrację rządową na kontrolowanych przez nie obszarach Kordofanu Zachodniego. Pierwsza ofensywa sił rządowych w Kordofanie Północnym została podjęta w maju, a jej rezultaty zaczęły być widoczne na początku kolejnego roku, gdy SAF odbiły z rąk RSF m.in. drugie największe miasto prowincji – Um Rawaba. W Kordofanie Zachodnim zmiennie toczyły się losy bitew, a tym samym i stan posiadania. RSF od czerwca kontrolowały stolicę – Al-Fula, a także ważne pod względem strategicznym miasto Al-Meiram, zapewniając sobie jeszcze większy wpływ na granicę z Sudanem Południowym.

Inicjatywy pokojowe były do tej pory odrzucane przez strony konfliktu, które wyraźnie postanowiły zawierzyć jego losy działaniom zbrojnym i kolejnym bitwom, a nie negocjacom pokojowym. USA wprowadziła nałożone sankcje na dowódców RSF, w tym samego „Hemediego”, a także powiązany z nimi biznes z siedzibą w ZEA⁵⁹, a UE dodatkowo na niektórych przedstawicieli

⁵⁷ Jak wynika z jednego z raportów HRW dotyczącego dokonywanych przez RSF czyszczeń na Masalitach, podczas mordów i grabieży ziemi żołnierze używali języka jednoznacznie wskazującego ich intencje – informowali, że ziemia zostanie wyczyszczona (ang. *cleaned*) i stanie się ziemią Arabów (ang. *the land of the Arabs*), żaden niewolniczy nie będzie tu mieszkać (ang. *No slaves will live here!*). Atakowali oni konwoje wywożące cywilów, mordowali dzieci, kobiety, chłopców w domach, na ulicach, w meczetach, w drodze do Czadu. Zob. <https://www.hrw.org/report/2024/05/09/massalit-will-not-come-home/ethnic-cleansing-and-crimes-against-humanity-el> (dostęp: 12.01.2025).

⁵⁸ Zob. *Rocznik Strategiczny 2023/24*, op. cit.

⁵⁹ Szczegóły zob. <https://www.state.gov/sudan-sanctions/> (dostęp: 26.02.2025).

SAF⁶⁰, ale trudno w istocie postrzegać sankcje personalne jako instrument, który może przybliżyć zakończenie tego konfliktu. Oprócz złożoności jego przyczyn, interesów i motywacji stron walczących, problemem jest rosnące zaangażowanie zewnętrznych graczy, takich jak Egipt czy ZEA, których polityka, dostawy uzbrojenia i mieszanie się w sprawy wewnętrzne kraju bynajmniej nie stwarzają perspektyw na rychłe zakończenie tej wojny.

Mjanma – słabnąca junta i spirala przemocy wobec Rohingya w tle

Epicentrum wojny domowej w 2024 r. były trzy regiony: leżący na wybrzeżu Zatoki Bengalskiej stan Rakhine/ Arakan, północny Kaczin oraz wschodni Szan. W ciągu ostatniego roku znacznie nasiliły się starcia, a walczące przeciwko juncie zbrojne organizacje etniczne mogły pochwalić się czterokrotnym wzrostem zdobyczy terytorialnych w porównaniu z rokiem ubiegłym⁶¹ i symbolicznymi gestami podbudowującymi morale⁶². Jednocześnie na pierwszy plan powróciły wzmożone represje wobec muzułmańskiej ludności Rohingya. Zamieszkujący stan Rakhine, jeszcze od 2017 r. poddawani ludobójstwu, są prześladowani zarówno przez juntę (przymusowo wcielani do wojska), jak i coraz potężniejszą Armię Arakanu. Zmuszani do ucieczki drogą morską na kuterach rybackich, są także wydaleni z sąsiedniego Bangladeszu, pozostając na marginesie uwagi społeczności międzynarodowej⁶³.

Po intensywnych walkach Armia Arakanu zdobyła w ciągu roku prowincje Maungdaw i Taungup, zabezpieczając 270-kilometrowy pas wzdłuż granicy Mjanmy z Bangladeszem. Jeszcze większą porażką junty był upadek w wyniku trwającego od września do grudnia oblężenia miasta Ann, siedziby Zachodniego Dowództwa Wojskowego. Obecnie AA kontroluje 14 z 17 prowincji Arakanu, sprawując efektywną kontrolę nad ok. 88% terytorium stanu, a Tatmadaw usiłuje utrzymać resztki swojej władzy w stolicy regionu, Sittwe⁶⁴.

⁶⁰ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/12/16/sudan-council-adds-four-individuals-to-eu-sanctions-list-for-threatening-the-peace-stability-and-security-of-the-country/> (dostęp: 26.02.2025).

⁶¹ Według ACLED do listopada 2024 r. grupy oporu zdobyły 277 baz wojskowych i kontrolowanych przez Tatmadaw miast (w porównaniu z zaledwie 62 w 2023 r.). Zob. Su Mon, „Decisive year ahead for resistance groups in Myanmar as they threaten new territories”, ACLED, <https://acleddata.com/conflict-watchlist-2025/myanmar/> (dostęp: 25.01.2025).

⁶² Mowa m.in. o kwietniowym ataku 29 dronów na stolicę kraju, Naypyidaw, przeprowadzonym przez NUG.

⁶³ W 2024 r. ponad 7800 przedstawicieli Rohingya próbowało uciec z Mjanmy łodzią, co stanowi 80-procentowy wzrost w porównaniu z rokiem poprzednim; wśród nich 44% stanowiły dzieci. Zob. United Nations, „Myanmar crisis: Civilians killed in airstrikes as Rohingya risk dangerous journeys”, <https://news.un.org/en/story/2025/01/1159316> (dostęp: 26.01.2025).

⁶⁴ Zob. Ye Myo Hein, „Myanmar’s escalating crisis: A year in review and the road ahead”, USIP, <https://www.usip.org/publications/2025/01/myanmars-escalating-crisis-year-review-and-road-ahead> (dostęp: 28.01.2025).

Jednocześnie przeciwko AA wystąpiły zbrojne grupy RSO i ARSA⁶⁵, które zawarły sojusz z wojskiem, co grozi zwiększoną falą przemocy ze strony AA wobec cywilnej ludności Rohingya.

7 marca kolejną operację – „0307” – rozpoczęła Kachin Independence Army (KIA), atakując jednocześnie kilkanaście pozycji Tatmadaw w stanie Kaczin, aby w ciągu dwóch miesięcy zdobyć kontrolę nad niemal 100 posterunkami, bazami i stanowiskami dowodzenia. W październiku rebelianci zdobyli miejscowość Pang War, kluczowy region dla chińskiego importu metali ziem rzadkich, co stanowiło jeden z niewielu przykładów implikacji trwającej wojny dla globalnego układu sił. Przejęcie miasta wywołało bowiem wstrząs na chińskich rynkach, prowadząc w konsekwencji do ogłoszenia zakazu eksportu tych metali do Stanów Zjednoczonych⁶⁶. Przed końcem stycznia KIA była w stanie zająć cały specjalny region Kaczin-1 i rozpocząć ofensywę na miasto Banmaw – siedzibę 21. Dowództwa Operacji Wojskowych – zdobywając m.in. lokalny port lotniczy.

W 2024 r. kontynuowana była operacja „1111”. Na początku kwietnia połączone siły People’s Defence Force (PDF) i Karen National Liberation Army (KNLA) zajęły miasto Myawadi w stanie Karen, jednak pod koniec miesiąca zostały zmuszone do wycofania się z okolic w wyniku kontrofensywy sił rządowych. Miasto ma strategiczne znaczenie dla junty, albowiem znajduje się tam drugie pod względem wolumenu obrotów handlowych przejście graniczne z Tajlandią. Deklarowanym celem operacji na 2025 r. pozostaje wyparcie wojsk z Lwaingkaw, stolicy stanu Kaja⁶⁷.

29 maja doszło do kolejnej akcji przemocy wobec ludności cywilnej. Rządowe jednostki wojskowe miały zabić 76 osób, stosując tortury wobec kobiet i dzieci, oskarżonych o poparcie dla poczynąń rebeliantów⁶⁸; domniemaną zbrodnię AA zarzuciła m.in. wcielonym do wojska przedstawicielom społeczności Rohingya⁶⁹.

⁶⁵ Organizacja Solidarności Rohingya (Rohingya Solidarity Organisation), Armia Zbawienia Arakanu i Rohingya (Arakan Rohingya Salvation Army).

⁶⁶ Zob. S. Wang, P. Cook, L. Teixeira, „How should we interpret Chinese critical mineral export restrictions?”, Breakthrough Institute, <https://thebreakthrough.org/issues/energy/how-should-we-interpret-chinese-critical-mineral-export-restrictions> (dostęp: 26.01.2025).

⁶⁷ Walki o miasto trwają od rozpoczęcia operacji „1111” w listopadzie 2023 r. W sierpniu 2024 r. Tatmadaw ogłosiło, że oczyściło stolicę regionu z rebeliantów, ale według doniesień mediów sprzyjających Karenom w różnych rejonach miasta regularnie wybuchają starcia.

⁶⁸ Informacje te przekazali BBC świadkowie ataku. Zob. J. Head, „Myanmar soldiers cut off tattoos and gave detainees urine to drink, witnesses tell BBC”, BBC News, 5 czerwca 2024 r., <https://www.bbc.com/news/articles/ckmm6jep6l7o> (dostęp: 24.01.2025).

⁶⁹ W odwiecie za sojusz z juntą Armia Arakanu, według relacji anonimowego urzędnika ONZ, używa bezpośredniej, ukierunkowanej przemocy wobec ludności Rohingya. Zob. K. Ahmed, „Thousands flee after Myanmar rebels use drones to bomb Rohingya villagers”, *The Guardian*, 22 sierpnia 2024 r., <https://www.theguardian.com/global-development/article/2024/aug/22/>

Pod koniec czerwca Ta'ang National Liberation Army (TNLA) ogłosiła rozpoczęcie drugiej fazy operacji „1027”, zrywając wynegocjowane dzięki wysiłkom Pekinu zawieszenie broni. Epicentrum walk stało się Lasho, miasto położone na Drodze Birmańskiej, kluczowej trasie łączącej Mjanmę z Chinami⁷⁰. 6 lipca zostało ono otoczone, a miesiąc później rebelianci przejęli kontrolę nad Północno-Wschodnim Dowództwem Wojskowym. W styczniu 2025 r., pod dużą presją ze strony Chin, TNLA zgodziła się wycofać wojska z Lasho do czerwca⁷¹.

Mjanma znajduje się dziś w polikryzysie⁷² – niemal połowa populacji żyje poniżej granicy ubóstwa, a kluczowe usługi publiczne pozostają niedostępne⁷³. Od 2020 r. kraj zanotował spadek PKB o 9%, inflacja sięgnęła 25,4%, a wartość waluty krajowej trzykrotnie osłabła w ciągu ostatnich czterech lat, co uczyniło go bezpieczną przystanią dla czarnej gospodarki. Rozdarte brutalną przemocą państwo stało się największym na świecie producentem opium i heroiny oraz jednym z czołowych ośrodków produkcji metamfetaminy⁷⁴, podczas gdy regiony przygraniczne prosperują dzięki procederom takim jak kasyna, tzw. centra scamu czy handel ludźmi.

Jednocześnie w kręgach elity wojskowej narasta frustracja wobec przywódcy reżimu, Min Aung Hlainga, który znalazł się w centrum zainteresowania

myanmar-rohingya-muslim-minority-flee-bangladesh-massacres-arakan-army-rebels (dostęp: 28.01.2025).

⁷⁰ Ofensywa doprowadziła do wstrzymania handlu transgranicznego z Chinami w stanie Szan, który według różnych źródeł odpowiada za 70-90% całej wymiany z Pekinem.

⁷¹ W sierpniu Chiny odcięły dostawy wszelkich zasobów rebeliantom, zamknęły przejścia graniczne oraz wstrzymały dostawy energii elektrycznej i Internetu. Przez region przebiegają bowiem chińskie rurociągi i gazociągi, a siły zbrojnego oporu przejęły kontrolę nad 10 z 19 chińskich projektów inwestycyjnych, które składają się m.in. na Inicjatywę Pasa i Szlaku. W celu ochrony tej infrastruktury Pekin dąży do utworzenia „wspólnej firmy ochroniarskiej”. Zob. np. S. Chan, „Private forces pose public risks for China-Myanmar stability”, *East Asia Forum*, 7 stycznia 2025 r., <https://eastasiaforum.org/2025/01/07/private-forces-pose-public-risks-for-china-myanmar-stability/> (dostęp: 1.02.2025).

⁷² Takiego określenia używa Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju w raporcie poświęconym sytuacji w kraju. Zob. „Доклад ПРООН: спустя четыре года после переворота Мьянма стоит на пороге кризиса”, United Nations, <https://news.un.org/ru/story/2025/01/1460821> (dostęp: 31.01.2025).

⁷³ ONZ szacuje, że w 2025 r. pomocy będzie potrzebować niemal 20 mln osób, co stanowi ponad 1/3 całej populacji Mjanmy. W tej grupie znajduje się 6,3 mln dzieci i 7,1 mln kobiet. W wyniku eskalacji walk łącznie około 3,3 mln ludzi zostało wysiedlonych, z czego 40% to dzieci. Jednocześnie w 2024 r. na potrzeby uchodźców i ok. 3,5 mln IDPs zebrano zaledwie 34% z wymaganej puli 1 mld USD. UNICEF z kolei alarmuje o pogłębiającym się w „zastraszającym tempie” kryzysie humanitarnym.

⁷⁴ Według Biura Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości rola tamtejszego przemysłu narkotykowego znacznie wzrosła, odkąd talibowie zakazali uprawy maku w Afganistanie. Zob. „Myanmar remains a leading source of opium and heroin”, United Nations, <https://www.unodc.org/unodc/en/press/releases/2024/December/myanmar-remains-a-worlds-leading-source-of-opium-and-heroin.html> (dostęp: 29.01.2025).

Prokuratora Międzynarodowego Trybunału Karnego, co w obliczu jego słabnącej pozycji może skłonić wysokich rangą oficerów do podjęcia próby przewrotu pałacowego. Na tle wewnętrznych napięć rośnie rola Pekinu, który z obawy o własne interesy zmuszony jest do stanowczej interwencji w proces konsolidacji władzy wojskowych. Również Rosja, proszona przez reżim o pomoc w „walce z terroryzmem”⁷⁵, nie traci swojej pozycji czołowego partnera, zaopatrując Nanyidaw w myśliwce Su-30⁷⁶. W piątym roku rządów junty w Mjanmie sytuacja prawdopodobnie ulegnie pogorszeniu. Rok 2024, pomimo stopniowego osłabiania rządów wojska, nie przyniósł odpowiedzi na fundamentalne pytania dotyczące przyszłego kształtu kraju⁷⁷.

High-intensity armed conflicts in 2024: Their course and implications for international security

The world experienced turbulent changes in armed conflict dynamics in 2024. Some of the intense armed conflicts of the last decade – measured by the number of battle-related fatalities – significantly weakened, while others continued to intensify. 2024 also faced surprising turns in one of the most intensive conflicts of the last decade – the war in Syria. Many regions remained highly unstable, and ongoing high-intensity armed conflicts (i.e. wars) involved numerous non-state actors, including jihadist groups, tribal militias, clans, and warlord groups, which led to their internationalization and spread in time and space. This paper aims to select and analyze the dynamics of a few of the most intensive conflicts in 2024 – Russia-Ukraine, Israel-Hamas, Israel-Hezbollah, Yemen, Sudan, Myanmar. Given the increase in the number of wars, the selection of armed conflicts based on the criteria of their intensity, regional importance, and internationalization becomes more difficult. In this year's edition, the attention is focused, first, on two wars – in Ukraine and in Gaza – and solely on their military dimension. In case of the Israel-Hamas war, because the fronts of IDF's war spread far beyond the Gaza Strip, they are also an important part of the analysis.

⁷⁵ Taki apel wystosował przewodniczący lojalistycznej partii USDP Khin Yi. Nie spotkał się on jednak z żadną oficjalną reakcją. Zob. „Мьянма попросила РФ признать вооруженный конфликт в стране терроризмом”, Wiedomosti, <https://www.vedomosti.ru/politics/news/2024/08/04/1053754-vooruzhennii> (dostęp: 31.01.2025).

⁷⁶ W obliczu deficytu piechoty junta kontynuuje strategię nalotów, od stycznia 2025 r. wykorzystując komplet sześciu rosyjskich maszyn. Zob. „Мьянма получила шесть российских многоцелевых истребителей Су-30 с полным комплектом вооружения”, Overclockers, https://overclockers.ru/blog/kosmos_news/show/203391/M-yanma-poluchila-shest-rossijskih-mnogocelovyh-istrebitel-ey-Su-30-s-polnym-komplektom-vooruzheniya (dostęp: 1.02.2025). Niewykluczone, że „zadebiutowały” one podczas zbombardowania wyspy Ramree 8 stycznia, kiedy to zginęło ponad 40 osób, chociaż pierwsze dwie pary są w służbie od 2022 r. Zob. „Airstrike on village in western Myanmar kills at least 40 people, groups say”, CNN, 9 stycznia 2025 r., <https://edition.cnn.com/2025/01/09/asia/myanmar-village-army-airstrike-intl-hnk/index.html> (dostęp: 1.02.2025).

⁷⁷ Dotyczą one sposobów trwałego zakończenia udziału wojska w życiu politycznym, ewentualnej federalizacji czy prób pogodzenia często sprzecznych wizji autonomii między większością etniczną Bamarów a mniejszościami.

Secondly, because the war in Yemen becomes increasingly internationalized due to the Houthis' attacks in the Red Sea/Gulf of Aden region and, as a result, the response of the Western states. Among numerous African wars, attention is paid to a new conflict in Sudan – the „war of the generals”, which, apart from large-scale military operations, brought many victims of one-sided violence, including in Darfur. Among the Asian conflicts, the war in Myanmar is selected for analysis since it has been one of the most intensive armed conflicts, and armed clashes between the junta and the rebels have been accompanied by brutal attacks on the civilian population. The two latter triggered less media attention despite their high intensity and some of the world's largest humanitarian catastrophes that accompany them.

Keywords: War, intensive armed conflicts, battle-deaths, one-side violence, Russia-Ukraine war, Israel-Hamas war, Israel-Hezbollah, war in Sudan, Darfur, war in Yemen, war in Myanmar

Słowa kluczowe: wojna, konflikty zbrojne wysokiej intensywności, liczba poległych, jednostronna przemoc, wojna Rosji z Ukrainą, wojna Izraela z Hamasem, wojna Izraela z Hezbollahem, wojna w Sudanie, Darfur, wojna w Jemenie, wojna w Mjanmie